

А. Я. Бука

Агрономія

АГРОНОМІЯ (від [агро...](#) і *...номія*) – наука про закони землеробства; у широкому розумінні – наукові основи сільськогосподарського виробництва; сукупність наукових і практичних заходів щодо вирощування рослин, раціонального використання сільськогосподарських угідь, підвищення родючості ґрунтів і врожайності сільськогосподарських культур. А. зародилася в Стародав. Греції і Римі. Основи наук. А. почали закладатися і розвиватися у 18 ст. На той час вона містила теор. і практ. знання з усіх галузей с. господарства. У розробленні осн. положень наук. А. велику роль відіграли Ж. Буссенго, Г. Гельрігель, Ю. Лібіх, а також рос. вчені М. Ломоносов, А. Болотов, І. Комов, [В. Докучаєв](#), П. Костичев, І. Стебут, Д. Менделєєв, К. Тимірязєв, В. Вільямс, Д. Прянишников та ін. Теор. основою А. є біол. науки, що вивчають заг. закони росту і розвитку с.-г. рослин (агробіологія, фізіологія рослин, [генетика](#), селекція, цитоембріологія, [геохімія](#) та ін.). До А. належать ще групи наук, що вивчають вирощування рослин ([землеробство](#) загальне, *рослинництво*); середовище розвитку с.-г. рослин і методи докорінної зміни цього середовища ([агроекологія](#), [ґрунтознавство](#), [агрохімія](#), захист ґрунтів від ерозії); осушення і зрошення земель (агромеліорація, [агролісомеліорація](#)); захист с.-г. рослин ([ентомологія](#) с.-г. і лісова, *фітопатологія*, засоби і методи боротьби з хворобами і шкідниками с.-г. рослин та бур'янами; карантин с.-г. рослин) та ін. В Україні дослідж. з А. ведуться від поч. 19 ст. і пов'язані з іменем В. Каразіна (працював на Харківщині) та роботою Никит. ботан. саду в Криму. Велике значення для розвитку с.-г. науки в Україні мали експедиції, які очолював В. Докучаєв, для вивчення ґрунтів Полтавщини та ін. р-нів України. Розвиток А. в Україні пов'яз. із розвитком цукробуряк. виробництва і роботою губернських та повіт. земств, які організували дослідні станції, де розвивалася земська А. Інтенсивності А. набуває після того, як Херсон. земство заснувало Інститут повіт. і губернських земських агрономів. Земства значну увагу приділяли постачанню с.-г. машин та устаткування, насіння та удобрення; позашкіль. агроном. роботі (лекції, виставки, поїздки агрономів та інструкторів селами). Після 1-ї світової війни земська А. більше уваги присвячувала н.-д. і демонстративній роботі серед селян. Велику роль у розвитку с.-г. науки в Україні відіграли Полтав. дослідне поле (засн. 1884) і створена (1910) на його базі Полтав. с.-г. дослідна станція. Розроблені в Полтав. дослід. станцією способи обробітку ґрунту і внесення добрив

лягли в основу тодіш. системи землеробства. Пізніше створено Носів., Уман., Харків., Херсон., Катеринослав., Одес. та ін. дослідні станції. Перед 1-ою світ. війною в Україні було понад 50 дослід. полів і станцій та 8 контрольно-насінневих станцій, а також дві мережі дослід. полів із центром у Києві: Всерос. товариства цукрозаводчиків і Київ. товариства с. господарства. Діяли всеросійське та всеукраїнське агроном. товариства, а згодом повіт. та місцеві. Так, станом на 1906 їх було 147, найбільше – 56 – в Полтав. губ. (ліквідовані після 1917). Одним із найважливіших досягнень А. в Україні кін. 19 – поч. 20 ст. була розробка класифікації парів, способів обробітку ґрунту і внесення добрив. [О. Ізмаїльський](#), віце-президент Полтав. с.-г. товариства, запропонував наук. агротех. методи боротьби з посухою, які дістали визнання тільки в наш час. А. Зайкевич у мережі Всерос. товариства цукрозаводчиків розробив рядковий спосіб внесення добрив під час сівби цукр. буряків. Цінні дослідж. із питань живлення цукр. буряків провів [О. Душечкін](#), який (1907) довів потребу внесення добрив з осені під оранку і навесні в рядки. 1918–29 створено мережу метеорол. служби. Складено першу зведену карту ґрунтів України; видано 10 томів «Матеріалів досліджень ґрунтів України». Укр. селекціонери створили низку високоцінних сортів с.-г. культур («українка», «кооператорка» та ін.). 1927 за єдиною програмою працювало 35 н.-д. станцій. Розвитку А. сприяли Другий відділ УАН, *Сільськогосподарський науковий комітет України*, що видавав «Труди», а також важл. праці: «Ботанічно-географічна районізація України» (К., 1925), та розпочав видання кн. «Флора України». Київ., Харків. та Одес. с.-г. інститути також видавали свої наук. записки. На Зх. Україні діяло товариство «Сільський господар», яке видало понад 180 фахових книг, випускало часописи й календарі (1928–44 – щорічно); 1927 утвор. Товариство укр. агрономів. Діяла Агрономічна комісія при НТШ. Вагомий внесок у розвиток А. зробили мікробіолог [С. Виноградський](#); ґрунтознавці: [К. Гедройц](#), [О. Набоких](#), [Г. Махов](#); ботанік [О. Яната](#); організатор і завідувач мережі дослід. полів (1900–18) С. Франкфурт; автор праць з генетики [А. Сапегін](#); у повоєнний час – [А. Василенко](#), [Л. Гребень](#), [М. Гришко](#), [О. Соколовський](#), [Є. Зверозомб-Зубовський](#), [В. Старченко](#) та ін. У сучас. Україні н.-д. робота з питань А. проводиться у інститутах УААН, с.-г. ВНЗах, на біол. ф-тах університетів. Укр. вчені мають значні досягнення у виведенні нових, високопродуктивних сортів с.-г. культур ([В. Юр'єв](#), [Ф. Кириченко](#), [В. Ремесло](#), [П. Гаркавий](#), [В. Козубенко](#), [О. Коломієць](#) та інші). Широко відомі дослідження укр. вчених з питань виноградарства ([С. Мельник](#), [Г. Боровиков](#)), лісівництва й полезахис. лісонасадження ([Є. Алексєєв](#), [П. Погребняк](#), [Д. Воробйов](#)), насіннезнавства та с.-г. екології ([М. Кулешов](#)). Проведено суцільне обстеження ґрунтів України ([М. Крупський](#) та ін.). Вивчено ґрунт. й агротех. умови ефектив. використання різних видів і форм мінерал. добрив ([Б. Рождественський](#), [О. Глянцев](#), [П. Власюк](#), [В. Дмитренко](#), [Ю. Кудзін](#), [М. Крупський](#), [А. Бука](#), [Г. Дуда](#), [Б. Носко](#) та ін.). Винайдено рац. способи виготовлення та використання орган. добрив. Досліджено особливості органо-мінерал. системи добрив, яку тепер широко застосовують у с.-г. виробництві ([А. Лазурський](#) та ін.). Нині в Україні проводиться велика робота над піднесенням заг. культури

землеробства, впровадженням енерго-, ресурсозберігальних технологій обробітку ґрунту та ефективного застосування мінерал. добрив, широким упровадженням у виробництво досягнень науки та передового досвіду.

Рекомендована література

1. Прянишников Д. Н. Избранные сочинения. Т. 1–4. Москва, 1951– 55;
2. Вільямс В. Р. Грунтознавство. К., 1953;
3. Соколовський О. Н. Курс сільськогосподарського грунтознавства. К., 1954;
4. Вербин А. А. У истоков отечественной агрономии. Москва, 1955;
5. Власюк П. А. Досягнення сільськогосподарської науки за роки радянської влади. К., 1957;
6. Власюк П. А. Досягнення грунтознавчої науки на Україні. К., 1964;
7. Агрономия: Сб. ст. Киров, 1971;
8. Ковтун Ю. И. Инженерная агрономия. К., 1988.

Бібліографічний опис:

Агрономія / А. Я. Бука // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2001. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-42599>

2001-2024 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).